

Justitiedepartementet
Enheten för nationella migrationsfrågor

Mottagandelagen – en ny lag för ordnat asylmottagande och effektivt återvändande (SOU 2024:68)

Dnr Ju2024/02070

Skolverkets synpunkter

Skolverket tillstyrker förslaget vad avser kapitel 1.14 Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800) och kapitel 1.26 Förslag till förordning om ändring i skolförordningen (2011:185).

I övrigt varken tillstyrker eller avstyrker Skolverket förslaget, men lämnar följande synpunkter.

Övergripande synpunkter

Skolverket anser att förslagets konsekvenser för skolor och för olika elevgrupper inte är tillräckligt utredda. Även förslagets effekter för skollagstiftningen behöver utredas.

Det är av stor vikt att beakta konsekvenserna för såväl de elever som skulle omfattas av mottagandelagen som för övriga elever i skolorna i de län där asylcenter kommer finnas. Också elever i andra län kan komma att beröras av förslaget, om ett minskat elevunderlag till exempel skulle kunna få betydelse för tillgången till lärare i modersmål eller till studiehundledning på modersmålet.

Det är också viktigt att beakta konsekvenserna av att det skulle komma fler asylsökande barn än beräknat, och att de skulle stanna i landet under längre tid. Deras rättigheter behöver kunna tillgodoses även i en sådan situation. Skollagens reglering av mottagandet av nyanlända elever utgår i dag från att de sannolikt kommer att stanna längre tid i Sverige. Om de elever som omfattas av mottagandelagen i stor utsträckning kommer stanna kort tid i skolan finns behov av en översyn av skollagstiftningen. Det kan annars finnas en risk för att skolan blir låst vid bestämmelser som är mest lämpade vid längre vistelsetider i landet. Det är viktigt att se över om det behövs en större handlingsfrihet som möjliggör att utbildningen även vid kortare vistelser kan utformas utifrån elevens bästa. Det

gäller bland annat frågan om hur verksamheten ska organiseras. En hög omsättning av elever i undervisningsgrupper medför ofta brister i studieron. Möjligheten till förberedelseklasser finns, men syftet med dessa är att arbeta mot en övergång till ordinarie undervisningsgrupp. Det finns krav på att elever i förberedelseklass också ska ha en placering i en ordinarie undervisningsgrupp. Hur lagstiftningen kan möjliggöra för skolan att på bästa sätt organisera utbildningen för både elever som omfattas av mottagandelagen och övriga elever behöver därför beaktas.

För att nyanlända elever ska få en utbildning av god kvalitet görs som huvudregel noggranna kartläggningar av deras kunskaper. Om situationen blir sådan att asylsökande elever kommer stanna mycket kort tid i landet kan också en översyn behöva göras av hur skollagstiftningen ska utformas i dessa delar för att på bästa sätt möta elevernas behov och förutsättningar.

Vidare efterfrågar Skolverket ytterligare utredning av skollagstiftningen i fråga om de skolbyten som elever kan behöva göra om de kommer att omfattas av mottagandelagen efter att de påbörjat sin utbildning i ett län som saknar återvändandecenter. Det är viktigt att skolbyten kan genomföras på ett sätt som underlättar för både eleven och för de berörda skolorna. Exempelvis utformas ofta asylsökande gymnasieelevers utbildning individanpassat, bland annat vad gäller tidsomfattning, vilket kan vara en försvårande faktor vid skolbyten.

Avsnitt 1.1 Förslag till mottagandelag (2026:00)

1 kap. 2-5 §§

Skolverket vill framföra att förslaget konsekvenser framstår som otydliga vad gäller frågor om elevers migrationsrättsliga status och risken för skolbyten. Det kan exempelvis gälla barn vars migrationsrättsliga status ändras för att vårdnadshavare avviker, eller anländer till Sverige senare än barnet. Det kan också gälla barn till vårdnadshavare med olika migrationsrättslig status, eller barn i familjer som inte ansökt om förnyat uppehållstillstånd i tid. Skolverket ser det som angeläget att beakta hur lagen på bästa sätt kan tillvarata barnets intressen och i möjligaste mån undvika avbrott i utbildningen.

2 kap. 11 §

Skolverket vill uppmärksamma att sådana bestämmelser om utbildning som särskilt riktar sig till asylsökande elever även finns i andra författningar som ansluter till skollagen. Till exempel framgår av 4 kap. 1 a § skolförordningen (2011:185) att barn som omfattas av 29 kap. 2 § andra stycket 1 skollagen ska tas emot så snart det är lämpligt med hänsyn till deras personliga förhållanden. Det bör dock ske senast en månad efter ankomsten. Motsvarande bestämmelse finns i 12 kap. 14 § gymnasieförordningen (2010:2039).

3 kap. 3 §

Skolverket har förståelse för att anvisningskommuner kan behövas vid en stor tillströmning av asylsökande. Myndigheten vill samtidigt uppmärksamma att det kan komma att finnas en sämre beredskap i de kommuner som sällan tar emot asylsökande att tillhandahålla delar av utbildningen som gäller särskilt för asylsökande barn. Det skulle exempelvis kunna gälla tillgång till kompetens vad gäller kartläggning av elevens kunskaper, tillgång till lärare i modersmål eller till studiehandledare på modersmålet. Enligt erfarenheter från tidigare flyktingvägor har sådana problem uppstått i kommuner med begränsade erfarenheter av asylsökande. Om de flesta kommuner framöver inte kommer ta emot asylsökande elever, är Skolverkets uppfattning att konsekvenserna för barn och elever samt huvudmän, rektorer, lärare och övrig skolpersonal inte är tillräckligt belysta.

3 kap. 7-8 och 11 §§ och 5 kap. 6-7 §§

Utgångspunkten för förslaget verkar vara att de elever som omfattas av mottagandelagen ska ha samma rätt till utbildning som barn som är medborgare i Sverige. Det behöver därför uppmärksammas att en elev enligt gällande skollagstiftning i flera hänseenden inte är bunden till de möjligheter till utbildning som finns inom det län där eleven är bosatt. Asylsökande elever har samma rätt till utbildning som andra elever vad gäller exempelvis det fria skolvalet, mottagande i en annan kommuns skola eller riksrekryterande utbildning. Detsamma gäller utbildning i andra skolformer än grundskolan och gymnasieskolan, när sådana behov finns. När det till exempel gäller gymnasieutbildning är det inte heller ovanligt att kommuner samarbetar över länsgränser. Det fria skolvalet innebär exempelvis att elever kan tas emot i en fristående skola i ett annat län och förutsätter inte kommunens godkännande.

De exempel som ges i betänkandet på möjligheter till undantag från huvudregeln att inte lämna länet där asylboendet är placerat, verkar gälla mer enstaka händelser som exempelvis skolutflykter. Ur ett elevperspektiv är det viktigt att klargöra om syftet är att begränsa de nuvarande rättigheterna för de elever som omfattas av mottagandelagen eller om tanken är att undantag regelmässigt ska beviljas för att ge tillgång till dessa rättigheter.

Förslaget kan också medföra att möjligheterna till utbildning kommer skilja sig mellan elever som omfattas av mottagandelagen och som placeras i olika län, exempelvis i en storstadsregion eller på en liten ort, då det inte längre kommer finnas möjlighet att flytta för de berörda familjerna.

8 kap. 4 §

Skolverket ser fördelar med att även möjligheter till utbildning, vad gäller till exempel avstånd till skolor och befintlig kompetens i länet, skulle vägas in i beslutet av anvisningskommun.

På Skolverkets vägnar

Erik Janzon
Rättschef

Sofia Kalin
Jurist

Handlingen är beslutad i Skolverkets
elektroniska ärende- och
dokumenthanteringssystem av:
Erik Janzon (Signerare) den 2025-01-15
Sofia Kalin (Signerare) den 2025-01-15.